

**KONSTITUTSIYA- BAXTIMIZ QOMUSI, TARAQQIYOTIMIZ
POYDEVORI**

**Rayimjonov Akobir Biloliddin
o'g'li**

*Andijon qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar*

*instituti Yurispurdensiya ta'lim
yo'nalishi talabasi*

akobirrayimjonov84@gmail.com

Telefon: +998339097828

Annontatsiya: *Ushbu maqolada Yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizni yaratilishi, undagi o'zgartirish va qo'shimchalar va ularni davlatimiz hayotida tutayotgan o'rni borasida so'z borgan. Amaldagi qonunchiligimizdagi inson huquq va erkinliklarini himoya qilish borasida qilinayotgan ishlar atroflicha muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *Konstitutsiya, komissiya, mafkura, referendum, prezident saylovi, norma, miranda qoidasi, habeas korpuz, davlat organi, demokratiya, ijtimoyi davlat dir.*

Annotation: *This article talks about the creation of the new version of our Constitution, its amendments and additions, and their role in the life of our country. The work being done on the protection of human rights and freedoms under our current legislation was discussed in detail.*

Key words: *Constitution, commission, ideology, referendum, presidential election, norm, Miranda rule, habeas corpus, state body, democracy, social state.*

Аннотация: *В данной статье рассказывается о создании новой редакции нашей Конституции, ее изменениях и дополнениях, их роли в жизни нашей страны. Подробно обсуждалась работа, проводимая по защите прав и свобод человека в соответствии с нашим действующим законодательством.*

Ключевые слова: *Конституция, комиссия, идеология, референдум, президентские выборы, норма, правление Миранды, habeas korpuz, государственный орган, демократия, социальное государство.*

Konstitutsiya (*lotincha: constitutio — “tuzilish”, “tuzuk”*) — bu davlatning asosiy qonuni. U davlat tuzilishini, hokimiyat va boshqaruv organlari tizimini, ularning vakolati hamda shakllantirilish tartibi, saylov tizimi, fuqarolarning huquq va erkinliklari, shuningdek, sud tizimini belgilab beradi. O'zbekiston Konstitutsiyasi yaratilish jarayonida qaysidir davlatdan ko'r-ko'rona ko'chirib olinmaganligini ham inobatga olish kerak. O'zbekiston Konstitutsiyasi eng taraqqiy etgan davlatlarning tarixiy tajribasiga tayangan holda yaratilgan. Konstitutsiyaga ko'ra, O'zbekiston – Prezidentlik boshqaruv shaklidagi suveren demokratik respublika hisoblanadi. Konstitutsiyada davlatni, jamiyatni rivojlantirishning demokratik omillari belgilab berilgan bo'lib, unda Xalq davlat hokimiyatining birdan bir manbai hisoblanishi ko'rsatib o'tilgan.

2022 yil 20-may kun Parlament palatalari kengashlarining qo'shma qarori bilan Konstitutsiyaga o'zgartirish kiritish yuzasidan Konstitutsiyaviy komissiya tuzilgandi. Unga eski tahrirdagi Konstitutsiyani ishlab chiqishda qatnashgan, Qonunchilik

palatasi Spikerining birinchi o‘rinbosari Akmal Saidov raislik qildi. U amaldagi (1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan) Konstitutsiyani ishlab chiqish bo‘yicha (birinchi prezident Islom Karimov raislik qilgan) komissiya tarkibida bo‘lgan. Komissiya «jamiyat — islohotlar tashabbuskori» g‘oyasi asosida ish olib bordi.

Komissiya tarkibiga shuningdek, deputatlar, senatorlar, O‘zbekistonning barcha hududlaridan vakillar, fuqarolik jamiyati institutlari, huquqshunoslar, siyosatshunoslar va boshqa mutaxassislar kiritildi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga hozirgi kunga qadar 14-marta o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan.

- 1993-yil 28-dekabrda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 77-moddasi 1-qismidagi “150 nafar deputatdan” degan so‘zlar “deputatlardan” degan so‘z bilan almashtirildi;

- 2002-yil 27-yanvarda o‘tkazilgan umumxalq referendum natijalariga ko‘ra hamda uning asosida 2003-yil 24-aprelda qabul qilingan Qonuniga muvofiq, Konstitutsiyaning XVIII, XIX, XX, XXIII boblariga o‘zgartirishlar va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2007-yil 11-apreldagi Qonun bilan Konstitutsiyaning 89-moddasiga, 93-moddasining 15-bandiga, 102-moddasining ikkinchi qismiga tuzatishlar kiritilgan;

- 2008-yil 25-dekabrda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 77-moddasi birinchi qismiga o‘zgartirish kiritilgan;

- 2011-yil 18-aprelda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyasining 78, 80, 93, 96 va 98-moddalariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2011-yil 12-dekabrda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 90-moddasi ikkinchi qismiga tuzatish kiritilgan;

- 2014-yil 16-aprelda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 32, 78, 93, 98, 103 va 117-moddalariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2017-yil 6-aprelda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 80, 81, 83, 93, 107, 110 va 111-moddalariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2017-yil 31-mayda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 80, 93, 108 va 109-moddalariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2017-yil 29-avgustda qabul qilingan Qonun bilan Konstitutsiyaning 99 va 102-moddalariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilgan;

- 2018-yil 15-oktabrda qabul qilingan Qonun bilan 105-moddaning birinchi qismidagi “ikki yarim yil muddatga raisni (oqsoqolni) va uning maslahatchilarini” degan so‘zlar “raisni (oqsoqolni)” degan so‘zlar bilan almashtirilgan;

- 2019-yil 18-fevralda qabul qilingan Qonun bilan 80 va 93-moddalardagi “Milliy” degan so‘z “Davlat” degan so‘z bilan almashtirilgan;

- 2019-yil 5-martda qabul qilingan Qonunga asosan 79, 93 va 98-moddalarga o'zgartirishlar kiritilgan;

- 2019-yil 4-sentabrda qabul qilingan Qonunga asosan saylov to'g'risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirilishi munosabati bilan 96 va 117-moddalarga o'zgartirishlar kiritildi. Shu paygacha ko'plab o'zgarishlar kiritgan desak mubolig'a bo'lmaydi.

Ta'lim olish huquqi va imkoniyati kengaytiriladi, o'qituvchilar konstitutsiyaviy maqomga ega bo'ladi. Jumladan, fuqarolarning oliy ta'lim muassasalarida davlat granti hisobidan o'qish huquqi qat'iy belgilab qo'yildi. Asosiy qonunda fuqarolarning bepul boshlang'ich kasb-hunarga o'qitilishi ham belgilandi.

Konstitutsiyada davlatning o'qituvchilar sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi, kasbiy jihatdan o'sishi to'g'risida g'amxo'rlik qilish majburiyati qayd etildi. Oliy ta'lim tashkilotlariga akademik erkinlik, o'zini o'zi boshqarish, tadqiqotlar o'tkazish va o'qitish erkinligi huquqi taqdim etildi.

Bundan tashqari, shaxs sudning qarorisiz 48 soatdan ortiq muddat ushlab turilishi mumkin emasligi belgilandi. Ya'ni, shaxsning erkinligini cheklash bilan bog'liq har qanday harakat faqatgina sud qarori asosida amalga oshirilishi shart. Ushbu qoida tergov organlari tomonidan insonlarni noqonuniy hibsga olish, asossiz qamoqqa olish va saqlashga yo'l qo'ymaslikka qaratilgan. Bu orqali xalqaro e'tirof etilgan "Xabeaskorpus" institutini qo'llanish ko'lami yanada kengaydi.

Shaxsni ushlab chog'ida unga tushunarli tilda uning huquqlari va ushlab turilishi asoslari tushuntirilishi shartligi, ayblanuvchi va sudlanuvchilarga o'ziga qarshi ko'rsatma bermaslik (xalqaro e'tirof etilgan "Miranda qoidasi"), sukut saqlash huquqi berildi.

Har kimning yozishmalari, telefon orqali so'zlashuvlari, pochta, elektron va boshqa xabarlar sir saqlanish huquqiga ega ekanligi belgilandi. Bunday huquqlarning cheklanishiga yoki uy-joyda tintuv o'tkazishga faqat qonunga muvofiq va sudning qaroriga asosan yo'l qo'yilishi belgilab qo'yildi.

Jumladan ularga mana shularga rioya qilish belgilab berildi.

- davlat yoshlarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, ekologik huquqlari himoya qilinishini ta'minlaydi;

- davlat yoshlarning jamiyat va davlat hayotida faol ishtirok etishini rag'batlantiradi;

- davlat yoshlarning intellektual, ijodiy, jismoniy va axloqiy jihatdan shakllanishi hamda rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratadi;

– davlat yoshlarning ta'lim olishga, sog'lig'ini saqlashga, uy-joyga, ishga joylashishga, bandlike va dam olishga bo'lgan huquqlarini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratadi;

– davlat va jamiyat yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni, mamlakatidan hamda xalqning boy madaniy merosidan faxrlanishni, vatanparvarlik va Vatanga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirish to'g'risida g'amxo'rlik qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ommaviy axborot vositalariga oid belgilangan muhim qoidalar:

– davlat ommaviy axborot vositalari faoliyatining erkinligini kafolatlaydi;

– davlat ommaviy axborot vositalarining axborotni izlash, olish, undan foydalanish va uni tarqatishga bo'lgan huquqlari amalga oshirilishini kafolatlaydi;

– ommaviy axborot vositalarining faoliyatiga to'sqinlik qilish yoki aralashish qonunga muvofiq javobgarlikka sabab bo'ladi;

– ommaviy axborot vositalari o'zi taqdim etadigan axborotning ishonchliligi uchun javobgardir.

O'zbekiston o'z mustaqilligini e'lon qilgan sanadan e'tiboran dunyo sahnida yangi, suveren davlat qaror topgan bo'lsa, birinchi Konstitutsiya qabul qilinishi barobarida mustaqillikning huquqiy tamal toshi o'rnatilgan.

2023 yil 30-aprelda o'tkazilgan referendumda umumxalq ovoz berish orqali qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy qonunga asosan 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi, uning yangi tahriri tasdiqlandi. Konstitutsiyaviy qonun referendum yakunlari O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi tomonidan e'lon qilingan kundan e'tiboran 2023 yil 1 mayda kuchga kirdi. Konstitutsiya normalari tegishli qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinishidan yoki mavjudligidan qat'iy nazar to'g'ridin-to'g'ri amal qiladi.

Bugungi kunda "INSON QADRI UCHUN" tamoyili amalda ro'yobga chiqishi, har bir fuqaro kundalik hayotidan rozi bo'lib yashashida amaldagi barcha qonunlar va boshqa hujjatlar uchun asos bo'luvchi konstitutsiyaviy normalarning takomillashtirilishi hamda ularning hayotga to'g'ridan-to'g'ri va to'liq tadbiiq etilishi muhim amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa

Ushbu maqolani yozishdan maqsad O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini qonunlarda bir xilda amal qilishini odamlarni huquq ekinliklarini bir xilda himoya qilinishi kerak ligini ko'rastish desak mubolig'a bo'lmaydi. Yani insonga etibor

hammda g'amxolik davlat va jamiyatning eng asosi burchi ekani konstitutsiyaviy norma darajasida mustakam lanmoqda. Shuningdek loyihada aholi salomatligini asrash bilan bog'iq norma 4 barobar ko'paygan. Bu esa aholini salomatligini ayollar ekaklar yosh bollalar qonun oldida himoya qilishi turli yuqumli kasaliklardan himoya qilinishi kerag ligi bergilab berilgan desak muboliga bo'lmaydi. Yangilangan Konstitutsiyamizda ham yoshlarga oid qator normalar o'z ifodasini topdi. Alohida bir bobning oila, bolalar va yoshlar masalasiga bag'ishlangani yurtimizda yoshlar huquqlarini himoya qilishga yuqori darajada e'tibor qaratilayotganining yorqin isbotidir. Konstitutsiyamizda o'z aksini topgan yoshlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan yangi normalar kelajak egalari bo'lgan yosh avlod uchun katta imkoniyatlar yaratadi, albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - Toshkent.: - "Adolat", 2023. - 128 bet.
2. Sh.A. Saydullayev. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. - Toshkent: TDYU, 2021. – 109-bet.
3. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – Toshkent. «Adolat», 2018. – 528 bet.
4. Sh.A. Saydullayev. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. - Toshkent: TDYU, 2021. – 116-bet.
5. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
6. Davlat va huquq nazariyasi / Mas'ulmuharriry.f.d., professor H. Boboyev. Darslik. - Toshkent: TDYU, 2021. - 232 bet.
7. Konstitutsiya va ijtimoiy davlatchilik. "Yuridik adabiyotlar publish", Toshkent, 2022.